

amb les mans com penjarella de cames, i repudiaven com a no coneguda la forma *rantell*.

En terres meridionals, una forma femenina, i sembla que allà es tracti d'un insecte més petit Priorat *rendulla* «espècie de mosquits quasi no perceptibles a simple vista, y que molesten, en gran, ab llurs picades» (*Scala Dei, Misc Folkll Arabia*, 157); tort *rendulla* [BDC III, 107], *randulla* (DAG). Però torna més enllà la forma amb *é*, que és la valenciana: *řandéla* sento a Sueca «mosquit minúscul» (són terres d'Albufera¹), i després *řantéla*, molt més general: anotat a Carcaixent (1962) i en algun poble intermedi i en d'altres de més apartats (AlcM a Carlet) També, però, es deu usar el masculí *rantell* en comarques valencianes: en el dicc de MGadea hi és amb remissió a *mosquit* (*ratell*, err. tip., com ho mostra l'ordre alfabètic), però sembla que hem de desmentir el DFgra (p 623) quan el dóna com a mot antiquat, que atribueix a Ausiàs Marc (advertint que a Mall. es diu *moscard*); devia confondre Ausiàs amb algun poeta val tardà, o algun gloss. d'Ausiàs o altre de publicat a Val, com OPou.

Tantes variants intriguen i sembla que puguin donar molt de joc etimològic En realitat potsen en tot això no hem de veure gran problema ni misteri, si no és que en bona part podria tractar-se de formes d'origen mossàrab, filtrades o no a través de l'àrab això donaria alhora una explicació natural de *d/t* (< *t*), de *é/i* i de la terminació femenina de les terres de Val. i de l'Ebre (nom d'unitat en *-a* i col·lectiu àrab sense); que el nom d'insectes de terres calentes i humides s'hagi estès des del parlar mossàrab-morisc, res més natural, i la fonètica ens en ha donat proves irrefragables en els casos de *XINXA*, *CUTIMANYA*, *PARÓ* (POLILLA, DCEC/DECH) etc. Com que les variants m'hi han fet pensar tota la vida, no deixaré d'indicar (per a estalvi de recerques futures) certes alternatives etimològiques, tot i rebutjar-les sense aclarir per atènyer-me a l'origen onomatopèic¹

Formalment el mot s'acosta del tot a l'it. *rantolare* 'fer remor', especialment la remor de ranera, que he documentat en aqueixa i altres variants (tant o més pròximes) a *RANERA*. I pel sentit coincideix del tot amb el nom interromànic precisament del rantell, terme normal i bàsic de l'italià Car *zanzàra* ja figura en Dante: «Quante il villan ch'al poggio si riposa, / nel tempo che colui che'l mondo schiara / la faccia sua a noi tien meno ascosa / l'en temps d'estiu, que el sol no ens amaga gens els seus raigs, i el pagès es posa a l'ombra', / come la mosca cede a la *zanzàra* ['al vespre, quan minven les mosques i augmenten els rantells'], / vede lùcciole giù per la vallea, / forse colà dov' e' vendemmia ed ara. / di tante fiamme tutta risplendea / l'ottava bolgia --» (*Inf* I, xxvi, v. 28). Salta a la vista que la base d'això és una onomatopeia (també pressuposada pel timbre sonor de les zz), i que per tant el mot it. va amb el ll. *zinzire* o *zinzitare*, i sobretot *zinzilulare*, que es troben ja en els clàssics (com Suetoni) com a veu de certs moixons (abellerol, reietó).

Aquesta onomatopeia llatina la trobem ja documen-

tada com a nom del rantell en textos ll vulgars de baixa època: *zinzala* 'mosquit que pica' («stechmucke»), en recensions d'Oribasi, S VI, JVSvennung (*St z d spatlat Orib-rez*, 1932, 145), així com en Cassiodor i glosses (*Glotta* XIX, 252), a la nostra forma ens acosta més *zinzella* de les Glosses de Reichenau; i també diverses formes italianes. *zenzàra* en Boccaccio i en D. Cavalca (1.^a terç S. XIV), *zanzàla* en aquest mateix i en el Burchiello (2.^a quart S. XV), *zénza* «mosca bovina» en Oudin (S. XVII), M-Lubke (REW, 9623-32) i Prati, hi relacionaren els noms del rantell en diverses llengües germanes: fr. ant. *cincelle*, pic *čēcel*, logud *tsintsaula*, roms *řınřar*

Com que la reducció fonètica de *-ARIA* a *-àra* és de norma a quasi tota It, i com que havent-hi altres líquides i sonores en el mot, entrarien fàcilment en joc els fenòmens inductius (dissim. etc.), no és pas la *é* tònica catalana allò que podria fer cap obstacle fonètic. Una dissimilació *z-z* > *r-z* fóra ben concebible En àr. vulgar hi ha hagut casos de vacil·lació entre *z* i *ř*, car el *zai* emfàtic s'ha pronunciat de totes dues maneres, i en vulgar s'ha confós amb l'oclusiva emfàtica *d*, que per la seva banda l'hispanoàrab sovint equipara a *t* (més que més en contacte amb dental) tinguent també en compte l'evolució nostra del tipus *Vilarcell/Vilarzell* VILLARICELLUM, *Saldes* < SALICES, *espaordir* < *-orzur*, *Lligordà* < LUCRETIANUM etc. Un altre grau intermedi el constitueix *rinxola*, que AlcM troba en el BEmp, a Verges; i del mateix, traslladant el sentit a la bonior de l'insecte, i de 'bonir' a 'roncar', tenim, segons el DAG, *rinxolar* id. i *rinxol* «ronquido» a Figueres, en els quals també pogueren influir *ronřlar*, *rambolar* etc.

En fi, no necessitem tampoc suposar que en *rantell* la *r* sigui deguda a una evolució fonètica catalana o hispano-àrab. car igual podem admetre (i és el que en conjunt és més raonable) que la base onomatopèica del nostre *rantell*/*randell*/*randulla* fos intermèdia entre la de *zanzàra*/*ZINZALA* i dels it. *rantolare*/*rantolo*/*rantegar* etc (RANERA)

DERIV: *Rantelleta* [DAG.] *Rampella*

¹ En tot cas descartem la idea d'un arabisme puix que la *-ll* o *-lla* és constant i no sufix d'aparició intermitent, i no pot haver-hi tals sufixos en àrab Altrament ni postular un arbitrari **alandella* amb *al-* (article) no ens duria enlloc, car els noms àrabs coneguts del mosquit no s'hi acosten gens (*dubbina*, *baóba*, *dudda*, *arif*) Fonèticament podria atraure'ns un **RICINELLUS* diminutiu de *RICINUS* 'paparra' (metàtesis **ren(e)zell-*, i verament és possible que *RĒ-NEC* suposi **RINICUS*), però ho hem de deixar córrer, car l'única cosa que tenen en comú és la petitor: inconcebible que cap pastor, ramader etc hagi pogut confondre mai bestioles tan diferents. Zoològicament ens hi acostaríem un poc més amb *LATELLA* 'cabra, lladella', que no explicaria la *-n-* ni tan sols la *r-*, i sobretot amb *LENS*, *-DIS* 'llémena' hi podria haver algun agafador morfològic (per més que **LENDICULA* sigui desconegut), però també són bestioles ben diferents i sempre la increïble dissimilació de